

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

4.9.1943

ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΜΟΥ

ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Κοντά στο τέρμα Πατησίων, σε μία φαρδιά πάροδο, υπάρχει ένα σπιτάκι σημαδιακό, κουκουλωμένο μ' αναρριχώμενες πρασινάδες, λουλουδιμένα κροτάγια, πρό πάντων, που πλέκουν πυκνά παραπετάσματα και προχωρούν, όρμητικά, ως αυτό το σύρμα του ηλεκτρικού, που περνάει απ' έξω. Σ' αυτό το σπιτάκι, που σαν νάχη δραπέτευση από πίνακα ειδυλλιακού ζωγράφου, κατοικούν, στην πιο άπρόοπτη συντροφιά κι' από καιρό άποσθολωμένα, διάφορα θελκτικά τετράποδα, του σταύλου και του άγριου λόγγου, γαϊδουράκια και θσαλάκια, αλογάκια και ζαρκάδια και κατσίκια, μά και ζώα περίεργα της θάλασσας, σαν τις ιπποκάμπες και γνώριμα σαν τα δελφίνια και πλάσματα της μυθολογίας, τρίτονες καθαλλήρηδες σε κήτη, γοργόνες με μορφές πρωτόγονες και ψαροουρές και γυναίκες γυμνές και κεφάλια... σύγχρονων συγγραφέων — μιά δημιουργία τέλος, που κάνει παραμύθι το πραγματικό και το πραγματικό το κάνει παραμύθι!

Άπάνω απ' όλο αυτό τον έτερόκλητο και όμως τόσο ένιατο κόσμο πλανιέται, μάγισσα και θεά, πλάστρα και Μοίρα, μιά νέα κι' όμορφη κοπέλλα, Κορσταντινοπολίτισσα, ή Φρόνι Εύθυμιάδη, μάτια γαλανά που λάμπουν από φώς Ελλάδος κι' ένα χαμόγελο γεμάτο καλωσύνη, ένα χαιδί άτελείωτο, που στέλνει στον παράξενο λαό της. Έχει θγει όλος από το φούσσο της — άλλο «ψιστάδικο της θασιόισσας Πεντόκ» — που καιει στην αλή της κι' αυτός κάτω από πρασινάδες. Γιατί, όπως θα καταλάβετε, όλα αυτά τα πλάσματα είναι έργα της κεραμικής της, μιάς τέχνης, που, αν πήρε το πρώτο της πέταγμα στα Σούσα, όπως λένε οι σοφοί — έγω πιστεύω πως φούντωσε σχεδόν παντού από τη νεολιθική περίοδο και πέρα — όμως στη μινωική Κρήτη και, μετά, στην Ελλάδα έγινε μεγάλη τέχνη, για να σώση, με την άγγειογραφία, την άρχαία ελληνική ζωγραφική (ότι μπορούμε να ξερομε) και να μας δώση, με τα πήλινα αγαλματάκια των νεκροπόλεων της Τανάγρας, σε βασιμαστές μικρογραφίες, τι λαμπρότερα και για πάντα χαμένα δημιουργήματα της ανδριαντικής μεγαλοτεχνίας και πρό πάντων της θείας τέχνης του Πραξιτέλη. Μ' αυτό το τελευταίο είδος, σ' έναν άλλο ρυθμό κι' έντελως άλλο αίσθημα, συγγενεύει κάπως ή εργασία της δεσποινίδος Εύθυμιάδη.

Στην αρχή, στο πρώτο βλέμμα, επιβάλλονται στον επισκέπτη τα ζώα της. Η ύλη, ό κοκκινοκίτρινος άργιλος, προσφέρεται κι' αυτή την εργασία περισσότερο κι' από το μάρμαρο κι' από το χαλκό, κι' από το γρανίτη. Το χρώμα του κοκκινοκίτρου είναι πιο ζεστό. Άλλά πρέπει να μην έχη κανείς την παραμικρή ιδέα της δυσκολίας, που παρουσιάζει αυτή ή τέχνη, πρό πάντων στα μεγάλα μεγέθη, που αναπαριστά τα ζώα της ή δεσποινίδος Εύθυμιάδη, για να μην έκτιμηση την ικανότητα του γλυφάνου της. Οι δυσκολίες γίνονται ακόμα μεγαλύτερες, όταν υπάρχει ή ζωηρή και όρθότατη τάση να «στολιζάρετα» το φυσικό. Γιατί,

στην κεραμική πρό πάντων, απέναντι του σκοπέλου του ψυχρού ρεαλισμού, που γίνεται άνυπόφορος προκειμένου, μάλλον, για ζώα — τα μπαλασινωμένα είναι τότε πολύ προτιμότερα — και άποφεύγεται με το στολιζάρισμα, ύψώνεται ό άλλος φοβερός σκοπέλος: «Ότι τό στολιζάρισμα καταλήγει εύκολα στην άπλη σχηματοποίηση, που είναι ό τάφος της τέχνης. Και πρέπει να σημειώσω έξω, άμέσως, ότι ή κεραμική την έπαθε πολλές φορές αυτή την άρρώστεια και στην άγγειογραφία και στην πλάστική, και τό μούσεια έχουν να δείξουν πολλά τέτοια παθήματα.

Η δεσποινίδος Εύθυμιάδη έμεινε σε μιά θαυμαστήν ίσορροπία. Δέν έσχηματοποίησε τα ζώα της με ύπερβολικό στολιζάρισμα. Κάτω από την ιδεατή μορφή που τους έδωσε πάλλεται ζωντανή, σφριγηλή, ή πραγματικότητα. Τα ζώα της, ένώ ανεβαίνουν στην περιώπη καλλιτεχνήματος, διατηρούν, σύγχρονα, όλη την οικειότητα της πραγματικής φυσιογνωμίας τους. Συνέλαθε και απέδωσε τό καθένα στην πιο συνθησιμένη, στην πιο χαρακτηριστική του στάση. Κάτω από τό στολιζαρισμένο της αλογάκι άντίκρουσα τη ζωντανή κίνηση των μικροσώμων «τάρπανς» — που άσφαλώς δέ θα τους έχει ίδη ποτέ — που μένει τυπωμένη στη μνήμη μου, από τό άπέραντα δάση της Λιθουανίας, όπου ζούν σε ήμάγρια κατάστασι. Τό κατσίκι, ό γαϊδαράκος, τό μοσχάρι, τό ζαρκάδι — ύπάρχει ένα ζευγάρι άξιοθαύμαστο σά συνθεσι, μ' όλο τό ρεαλισμό του — είναι άποδομένα με την ίδια μαεστρία. Έχω ίδη, στο έξωτερικό, έργα των καλλιτερον «αμιχαλιέ», του Ποντόν και του Ματέο Έρναντές, τις φώκιες και τις λεοπαρδάλεις, σκαλισμένες απ' εϋθείας στο γρανίτη. Κι' επειδή κρίνω τις περισσότερες φορές θα πη συγκρίνω, μπορώ να πώ ζάστερα, ότι αυτά τα δημιουργήματα της κεραμικής δίνουν στη δεσποινίδα Εύθυμιάδη τη θέση άληθινής προδρομού στην τέχνη των ζών, στην Ελλάδα. Άλλά δέν είναι ή αξία της μονον αυτή, Διακοσμητικό και γλυπτικό τάλαντο άναμφισβήτητο, θρεμένο με την άσκησι και τα πρότυπα του Μαγιόλ και του Ντεσιπό έχει μεταφέρει στην κεραμική μικρογραφία γυναικεία γυμνά, που θα τιμούσαν και σε μεγάλο σχήμα τη σύγχρονη ελληνική σμίλη και κεφάλια γνωρίμων λογοτεχνών, σαν του Καζαντζάκη, του Μυριφύλη και άλλων μιάς κτυπητής κι' έκφραστικής ομοιότητας. Πρόκειται για μιά καλλιτεχνική φύσι, που θρίσκειται πάνω στην πρώτη δημιουργική όμοή της, μιά ιδιοσυγκρασία άφθονη, γυμμάτη από τό αίσθημα της πλαστικής μορφής, της άρμονίας των όγκων, των επιπέδων και της λεγομένης «γλυπτικής άφής», που ύπόσχεται πολλά σ' αυτό τό είδος της τέχνης, που έγκαινιάζει στην Ελλάδα. Τα ζώα της ήτανε να στηθούν στους δημόσιους και δημοτικούς κήπους των Άθηνών, όπου θάστανε, θαυμάσια. Οι περισσότερες εμπόδιαν την πραγματοποίησι. Άν ύπήρχε γούστο, δέ θα μπορούσαν να στολίσουν ιδιωτικούς κήπους; Ίσως όμως να είναι καλλιτέρα, για τη δεσποινίδα Εύθυμιάδη, ότι δέν πολιορκεί άκόμα τό εργασιήριό της μιά πελατία διψαλέα κι' άνυπόμονη. Μπορεί και δουλεύει, άπερίσπαστη, στην άριστοκρατική μοναξιά και τη γαλήνη της άνεξάρτητης και σιωπηλής δημιουργίας.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΛΣ